

2018. május. 02. 00:00 2018. május. 02. 12:36 HVG Hetilap

Dani Rodrik: Hol tévedt el a baloldal?

https://hvg.hu/hetilap/2018.18/201818_hol_tevedt_el_abaloldal

Ha a baloldali pártok bátrabban szóltak volna az egyenlőtlenség kérdéséről, az anyagi biztonságot illető aggodalmakról, talán elkerülhették volna a jobboldali populizmus megerősödését. De miért nem tették? Miért nem ajánlottak semmit a lecsúszástól szorongó tömegeknek, miért nem vették észre az elit és az átlagember között növekvő falakat?

Elvileg minél nagyobb az egyenlőtlenség, annál erősebb az igény az állami újraelosztásra. A politikának ilyenkor meg kellene adóztatnia a gazdagokat, és a bevételből a lemaradókat segíteni.

A gyakorlatban azonban ennek az ellenkezője történt. A jövedelemadók progresszivitása mérséklődött, nagyobb súlyt kapott a fogyasztási adó, a tőke adóztatásában pedig globális verseny kezdődött, ahol a cél a nulla százalék volt. Infrastrukturális fejlesztések helyett a kormányok megszorításokat vezettek be, amelyek legsúlyosabban a képzetlen munkaerőt érintették. Kisegítették a nagyvállalatokat és a bankokat, a háztartásokat viszont nem.

Az Egyesült Államokban a minimálbér emelése is elmaradt. Ennek egyik oka, hogy a baloldal – Amerikában és másutt is – olyan identitáspolitikát tett magáévá, amely háttérbe szorította a bérek és a munkahelyek ügyét. A genderkérdés, rasszizmus és a szexuális kisebbségek témája kiszorította a szociális gondolatokat.

A másik, hogy az amerikai demokraták és az európai balközép pártok túlságosan összemelegedtek a nagytőkével és a nagyvállalatokkal. A nagybankok jelentős befolyásra tettek szert, nemcsak anyagi eszközeikkel, hanem mert a demokrata vezetésben kulcspozíciókat tartottak a kezükben. Az 1990-es évek gazdaságpolitikája egészen máshogy alakulhatott volna, ha Bill Clinton a társadalomtudós munkaügyi miniszterére hallgat inkább, és nem a pénzügyminiszterére, aki viszont a Goldman Sachs befektetési alaptól érkezett.

De még ez az érdekközösség sem elég magyarázat a baloldal kudarcára. Az eszmék legalább ilyen fontosak. Az 1970-es évek válságai véget vetettek a keynesiánus gazdaságpolitikának, a progresszív adózás és az európai jóléti állam kiment a divatból. Az űrt a piaci fundamentalizmus, más néven neoliberalizmus töltötte ki,

Reagan és Margaret Thatcher nyomdokain, és kezdetben egészen népszerű tudott lenni.

Más utak keresése helyett a balközép politikusok megvették ezt az irányzatot tokkalvonóval. Clinton demokratái és Tony Blair megújított Munkáspártja a globalizáció pomponlányai lettek. A francia szocialisták bizarr módon a nemzetközi tőkemozgás felszabadításáért harcoltak. A jobboldaltól már csak némi cukormáz különböztette meg őket: több pénzt ígértek szociális kiadásokra és oktatásra – de általában ez sem valósult meg.

Thomas Piketty francia közgazdász nemrégiben érdekes megállapításokat tett a baloldali pártok táborának átalakulásáról. A hatvanas évek végéig úgy volt, hogy a szegények zömmel balra szavaztak, a gazdagok meg jobbra. Aztán a baloldalt irányítása alá vonta az értelmiség. Piketty ezt a csoportot „balos brahmanáknak” nevezi, megkülönböztetve a „kereskedő” kaszttól, amelyik még mindig jobboldali. Ez a váltás elszigetelte a politikai rendszert az újraelosztási igénytől. A balos brahmanák nem szeretik a redisztribúciót, mert a meritokráciában hisznek: abban, hogy a teljesítmény elnyeri a jutalmát, és a szegénység oka nem a balszerencse, hanem a lustaság.

A világmagyarázatok hatottak az eliten kívül is, és lefojtották az egyenlősítő törekvéseket. Az átlagos amerikai választó nem támogatja a gazdagok megadóztatását vagy a nagyobb mértékű szociális transzfert. Annak ellenére sem, hogy tisztában vannak az egyenlőtlenség növekedésével, és zavarja is őket.

Az ellentmondást az magyarázza, hogy ezek a választók nem nagyon bíznak a kormányok alkalmasságában. Nem hiszik, hogy képesek lennének csökkenteni az egyenlőtlenséget. Egy kutatás azt is megmutatta, hogy ha a megkérdezettek megemlítik a lobbistákat vagy a Wall Streetet, még kevésbé fogják támogatni a szegénységellenes intézkedéseket.

A kormányok iránti bizalom az Egyesült Államokban kisebb kilengésekkel a hatvanas évek óta folyamatosan csökken. Ugyanez történik számos európai országban, különösen Dél-Európában. Azok a progresszív politikusok, akik kormányzati eszközökkel szeretnék csökkenteni a gazdasági egyenlőtlenséget, elég reménytelen csatákra készülhetnek. A kudarc fenyegetése érthetővé teszi, ha a baloldal bátortalan ebben a kérdésben.

Ám a kutatások tanulsága az is, hogy a kormányok képességeiről és feladatairól alkotott vélemények nem mozdíthatatlanok. Alakítja őket a meggyőzés, a tapasztalat és a változó körülmények, az elitben és az átlagemberek között egyaránt. De ha a baloldal szembe akar szállni a populizmussal, akkor nemcsak jó programra van

szüksége, hanem jó sztorira is.